

Ekologické zemědělství: česká exportní příležitost

Poptávka po tzv. biopotravinách, tedy produkci ekologického zemědělství, prudce roste. Na agrárním trhu některých evropských zemí vznikla díky tomuto boomu situace dosud nevídaná: nedostatek zboží. Zatímco se průmyslové farmy potýkají s masivními přebytky, ekologičtí sedláci nestačí svou produkcí pokrýt zájem zákazníků. Obchodníkům nezbyvá než biopotraviny dovážet. Vzniká tak mimořádná příležitost pro české zemědělství, které má poměrně dobrou pozici pro rozvoj šetrného hospodaření.

Tento informační list shrnuje hlavní výsledky studie, kterou vydalo Hnutí DUHA s obecně prospěšnou společností Kontrola ekologického zemědělství. Stručně popisuje růst poptávky v evropských zemích, příčiny těchto trendů i možnosti českých farmářů.

Ekologické zemědělství je způsob hospodaření, který nevyužívá syntetické pesticidy a umělá hnojiva, klade značný důraz na opatření chránící půdu a přírodu a zajišťuje ohleduplné zacházení se zvířaty. Většina vyspělých zemí stanoví konkrétní přísná pravidla, která musí statky splňovat, aby směly používat oficiální značku ekologického zemědělství.

Po několik desítek let šlo o okrajový sektor. Nabídka biopotravin se omezovala na specializované obchody zaměřené na velmi úzkou skupinu zákazníků. Během 90. let ale poptávka rapidně stoupá. Hlavně v západoevropských zemích se z produktů ekologického zemědělství stalo běžné zboží.

Poptávka po biopotravinách

Ekologické zemědělství nyní kontroluje asi 3 % potravinového trhu Evropské unie [1]. Ve skutečnosti se ale podíly pohybují od 0,5 % v někte-

rých středomořských zemích po 4-5 % ve Skandinávii [2]. Vybrané komodity v některých státech tyto hodnoty ještě několikanásobně překračují – třeba mléko a mléčné výrobky v Dánsku či Rakousku nebo zelenina ve Švýcarsku dosahují i překračují 10 % [3]. Právě zelenina, mléčné výrobky a také obilniny, ovoce a brambory jsou nejprodávanější biopotraviny [3]. Nejvíce za toto zboží utrácejí Dánové, Švýcaři, Rakušané, Švédové, Nizozemci, Američané a Němci [4]. Asi třetina evropské spotřeby připadá na sousední Německo [5].

Boom poptávky

Světový trh s biopotravinami se pro rok 1998 odhadoval na 13-13,5 miliardy dolarů [6]. V druhé polovině devadesátých let začala poptávka dramaticky růst. V různých zemích se ročně zvyšuje o 10-50 % [4], obvykle se ale jedná zhruba o 20 %. Ve Velké Británii každým rokem stoupá dokonce o více než 50 % [7]. Největší boom vedle Britů hlásí Dánsko, Švédsko, Francie a Nizozemsko. Nové prognózy předpokládají, že v roce 2005 může ekologické zemědělství už kontrolovat 5-10 % potravinového trhu [4]. Podle bývalé evropské komisařky pro životní prostředí Ritt Bjerregaardové „[p]rodukce ekologického zemědělství ztratila svůj esoterický image a stává se snadno dostupnou alternativou pro běžného spotřebitele“ [8].

Příčiny boomu

Společná analýza WTO a OSN označuje tento růst za „spektakulární“ [6], zpráva britské Dolní sněmovny za „fenomenální“ [9]. Trend má několik příčin.

Kulturní změny: priority zákazníků ve vyspělých zemích se mění. Roste zájem o ekologický a sociální aspekt zboží, zdravý životní styl či regionální zvláštnosti. V případě potravin se to projevuje také větším důrazem na kvalitu, bezpečnost a přísné standardy a snižujícími se ohledy na cenu či konzumní atraktivnost zboží.

Biopotraviny proto přestávají být specialitou úzké skupiny tzv. zeleně orientovaných zákazníků. Podle průzkumů nejvíce spotřebitele motivuje přesvědčení, že jsou zdravější. Ostatně studie washingtonské státní univerzity publikovaná v prestižním přírodovědeckém časopise *Nature* ukázala, že jablka z ekologických sadů mají ve srovnání s ovocem z průmyslového zemědělství také lepší chuť – v hodnocení ochutnavači naslepo i při objektivním měření poměru sladkých a trpkých látek [10].

Potravinové skandály: především Evropu postihla během posledních několika let série potravinových skandálů. Největší dramatický dopad na spotřebitele měly dvě velké vlny zájmu o BSE. Ale podobně se projevily také případy kontaminace belgické drůbeže dioxiny, listeriózy ve Francii, napadení potravin salmonelózou či bakteriemi *Escherichia coli*, prudká reakce evropské veřejnosti na geneticky modifikované potraviny a nakonec také epidemie slintavky a kulhavky.

Základníci tyto skandály – většinou právem – spojují s průmyslovým zemědělstvím, ve které tak ztrácejí důvěru. Podle *Financial Times* vytvořila BSE v evropských médiích, mezi politiky i spotřebiteli „*náladu revolty proti intenzivnímu zemědělství*“ [11]. Přispívají k tomu rovněž obavy z dalších rizikových látek, hlavně pesticidů a antibiotik. Biopotraviny jsou naopak vnímány jako bezpečná alternativa.

Vstup supermarketů na trh: vstup supermarketů na trh s biopotravinami významně rozšířil dostupnost tohoto zboží běžným zákazníkům. Přispěl k tomu také intenzivní marketing a nabídka ve formě přijatelné pro běžného spotřebitele. Mezi jednotlivými prodejními řetězci se v mnohých zemích rozpoutal prudký konkurenční boj, což samozřejmě posiluje rozvoj trhu. Ve Velké Británii, Skandinávii či Rakousku už řada supermarketů nabízí řádově stovky druhů biopotravin [12].

Rozvoj ekologického zemědělství: poptávka a státní podpora umožňují rychlé rozšíření ekologického zemědělství. V zemích EU a EFTA (Norsko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Island) se rozloha takto obhospodařo-

vaných ploch v letech 1985-2000 zvětšila 43násobně [13]. Německo, největší evropský trh, hodlá do roku 2010 dosáhnout 20% podílu ekologického hospodaření na zemědělské půdě.

Tento trend se samozřejmě zpětně promítá také na trhu. Široká politická podpora navíc přispívá k obecné akceptovatelnosti biopotravin a důvěře zákazníků.

Stabilita trendů

Tento trend evidentně není dočasnou módní vlnou – a to hned z několika důvodů. Trvá již delší dobu – první prognózy, hovořící o růstu poptávky o 25 % ročně, pocházejí už z roku 1991 [3]. Přitom potravinové skandály jsou záležitostí až druhé poloviny 90. let.

Na rozdíl od skandálů není zájem o biopotraviny pouze evropskou specialitou – rovněž v USA každoročně stoupá spotřeba o 20 % [14] [15], v posledních letech dokonce o 25 % [16]. Totéž se děje v Austrálii, na Novém Zélandě, v Singapuru či jiných asijských zemích. Japonský trh by podle některých odhadů mohl během 10 let dosáhnout 30-40 miliard dolarů a obsadit první místo na světě [17].

Nedostatek produkce

Rozhodujícím faktorem ovlivňujícím trh je fenomén dosud v evropském zemědělství nevídaný – nedostatek nabídky. Zatímco agrární sektor čelí masivní nadprodukcí, ekologické hospodaření nestačí pokrývat poptávku. Třeba Velká Británie importuje 75 % své spotřeby [18] a zájem o biopotraviny každoročně roste o 50-55 % [7]. Krize, které čelí významné supermarkety, motivovala několik řetězců, aby se zapojily do kampaně prosazující zákon, podle kterého má do roku 2010 podíl ekologického zemědělství dosáhnout 30 % obdělávané půdy [19].

Klíčové země závislé na dovozu jsou vedle Británie také Švédsko, Švýcarsko, Francie a Německo, v některých komoditách rovněž Dánsko a Rakousko, nedostatkem trpí i menší Norsko a Lucembursko.

Příležitosti pro české zemědělství

Odhaduje se, že do roku 2010 dosáhne světový trh objemu 100 miliard dolarů [15]. Pro české zemědělství je boom biopotravin důležitý ze tří důvodů:

- také domácí spotřeba bude tento trend kopírovat a zemědělství se proto musí přizpůsobit, pokud nemá ztratit český trh,

- rozvoj ekologického zemědělství je podmínkou pro zachování konkurenceschopnosti na mezinárodním trhu,
- představuje mimořádnou příležitost pro export a získání nových pozic.

Domácí zemědělci mají přitom několik výhod, které je ve srovnání s konkurencí staví do výhodné pozice.

Kompatibilita certifikace s EU: česká certifikace ekologického zemědělství je uznávána Evropskou unií, takže jeho produkci lze v zemích EU prodávat jako garantované biopotravinu. Podobné postavení má pouze pět dalších států na světě.

Transformace: změny v českém zemědělství a ekonomické problémy, kterým venkov čelí, představují paradoxně příležitost pro rozvoj ekologického hospodaření. Taková orientace se totiž ukázala být efektivní strategií, jak reagovat na období nestability v agrárním sektoru. Boom ekologických farem zažilo Rakousko po vstupu do EU, kdy silně narostla konkurence, Británie během krize vyvolané kombinací BSE a silné libry po roce 1996 a nové spolkové země po sjednocení Německa [20]. Domácí sedláci tedy mohou přechod na šetrné hospodaření využít jako jeden ze způsobů, jak čelit současným obtížím a vstupu do EU.

Relativně nízká spotřeba agrochemikálií: česká spotřeba pesticidů a umělých hnojiv je stále poměrně vysoká – ale naštěstí nižší než v některých zemích EU. Přechod k ekologickému zemědělství proto bude relativně snadnější.

Hnutí DUHA prosazuje

Hnutí DUHA je přesvědčeno, že vláda by měla:

- zařadit do agrární politiky cíl 20% podílu ekologického hospodaření na zemědělské půdě do roku 2010 – podobně jako v Německu.
- více podporovat rozvoj ekologického hospodaření na orné půdě – tedy produkci obilnin, ovoce a zeleniny. Více než 90 % ploch ekologického zemědělství u nás tvoří louky a pastviny, takže je velmi jednostranně orientované [21].
- analyzovat a domácím zemědělcům poskytovat informace o poptávce, exportních možnostech, specifických legislativních odlišnostech, preferencích zákazníků, kontaktech na importéry a další servis z evropských zemí.
- investovat větší prostředky do výzkumu v ekologickém zemědělství.

Další informace

Exportní příležitosti českého ekologického zemědělství – studie Hnutí DUHA publikovaná jako monotematické číslo Zpravodaje KEZ o.p.s. 2/2001. K dispozici v Hnutí DUHA.

Prameny

- [1] The Common Agricultural Policy 1999 review, Office of Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2000
- [2] Zanoli, R.: Economic performance & potential of organic farming, konference Organic Farming in the European Union – Perspectives for the 21st Century, Baden/Wien, 27.-28. 5. 1999
- [3] Michelsen, J., Hamm, U., Wynen, E., et Roth, E.: The European market for organic products: growth and development (Organic farming in Europe Economics and Policy Vol. 7), University of Hohenheim, Hohenheim/Stuttgart 1999
- [4] Willer, H., et Yussefi, M.: Okologische Agrarkultur Weltweit 2001 – Organic agriculture worldwide 2001. Statistiken und Perspektiven – Statistics and perspectives, Stiftung Ökologie & Landbau, Bad Durkheim 2001
- [5] Kortbech-Olesen, R.: Market prospects for organic food and beverages, Committee on Commodity Problems Intergovernmental Groups on Citrus Fruit Twelfth session, Valencia 22.-25. 9. 1998
- [6] Organic food and beverages: world supply and major European countries, International Trade Centre UNCTAD/WTO, Geneva 1999
- [7] The organic food and farming report 2000, Soil Association, Bristol 2001
- [8] Bjerregaard, R.: The organic way to a better environment – the European perspective, konference Organic Farming in the European Union – Perspectives for the 21st Century, Baden/Wien, 27.-28. 5. 1999
- [9] House of Commons Agriculture Committee Second Report: Organic Farming, January 2001, www.publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmselect/cmagric/149/14904.htm, 13. 3. 2001

- [10] Reganold, J.P., Glover, J.D., Andrews, P.K., et Hinman, H.R.: Sustainability of three apple production systems, *Nature* 410: 926-931
- [11] *Financial Times* 24.2.2001
- [12] Richter, T., Schmidt, O., Damary, P., van den Berge, P., Meier, U., et Halpin, D.: International study of retail chains with regard to their activities in the marketing of organic products, 2nd International Seminar „Organic in the Supermarket“, Basel 21. 8.-2. 9. 2000
- [13] The University of Wales Organic Centre Wales: Certified and policy-supported organic and in-conversion land area in Europe (ha), www.organic.aber.ac.uk/eur%20land%20area%20july2001.htm, 16. 10. 2001
- [14] Vandeman, A.: Price premiums for organic fresh and processed foods, in: Organic farming and marketing – new partnerships and priorities. Proceedings of the workshop, Organic Farming Research Foundation, Santa Cruz 1999
- [15] Implications of U.S. and global organic dairy, livestock and poultry production for international trade, U.S. Department of Agriculture Foreign Agricultural Service, Washington, D.C., 2000
- [16] Richman, N.J.: The natural foods market. A national survey of strategies for growth, Henry A. Wallace Institute for Alternative Agriculture, Greenbelt 1999
- [17] The market for organic product, Queensland Department of Primary Industries, Brisbane 2000
- [18] Organic facts and figures – October 2001, Soil Association, Bristol 2001
- [19] tisková zpráva Friends of the Earth England/Wales/NI 25.10.2000
- [20] Lampkin, N.: Converting Europe – the potential for organic farming as mainstream 11th National Organic Farming Conference, Cirencester, January 1999
- [21] Výroční zpráva 2000 – Annual Report 2000, Kontrola ekologického zemědělství, o.p.s., Brno 2001

Tento informační list vyšel s laskavou finanční podporou Nadace Partnerství.

Zpracoval Vojtěch Kotecký
Vydalo Hnutí DUHA, únor 2002

Hnutí DUHA, Bratislavská 31, 602 00 Brno
Telefon: 05-4521 4431
Fax: 05-4521 4429
Email: centrum@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Hnutí DUHA je přesvědčeno, že česká veřejnost má nárok na zdravé a čisté prostředí stejně jako naši evropská sousedé. Navrhuje proto řešení, jež přinesou konkrétní prospěch pro kvalitu života každého z nás. Prosazuje účinná a realistická opatření, která omezí znečištění vzduchu a řek i produkci odpadů, umožní chránit přírodní bohatství, zachovat pestrou krajinu, snížit kontaminaci potravin a vody toxickými látkami či předejít globálním změnám klimatu. Jeho práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, informování a zapojování veřejnosti, působení na průmysl, pomoc spotřebitelům a rady domácnostem, výzkum, právní kroky či spolupráci s obcemi. Působí na místní, celostátní i mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.